

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Svatoně, soudkyně Veroniky Křesťanové a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové o ústavní stížnosti 1) **M. V.** a 2) **E. V.**, obou zastoupených Mgr. Evou Kantoříkovou, advokátkou, se sídlem Jaselská 197/14, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 18. února 2025, č. j. 37 Co 2/2025-568, za účasti **Krajského soudu v Brně**, jako účastníka řízení, a nezletilého **M. G.**, zastoupeného Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlem Kounicova 683/14, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 18. února 2025, č. j. 37 Co 2/2025-568, bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I.

Podstata věci

1. Ústavní soud v tomto nálezu řeší otázky spojené s právem rodiče odmítnout soudem zvažovanou osobu příbuznou či blízkou k dítěti nebo rodině jakožto opatrovníka pro správu jmění jeho dítěte.

II.

Skutkové okolnosti a obsah napadeného rozhodnutí

2. Nezletilý vedlejší účastník (dále jen „nezletilý“) je v pěstounské péči svých prarodičů ze strany matky – stěžovatelů. Matka nezletilého zemřela v lednu 2018, otec je od září 2023 ve výkonu trestu. Stěžovatelé požádali soud, aby je jmenoval opatrovníky pro správu jmění nezletilého. Svůj návrh odůvodnili tím, že nezletilý zdědil po matce pozemky, bytovou jednotku s vybavením, motorové vozidlo a zůstatek na bankovním účtu. Otec nezletilého tento majetek řádně nespravuje. Otec s jejich návrhem nesouhlasil. Podle něj není pro jmenování opatrovníka pro správu jmění nezletilého dán důvod. Pokud by snad tento důvod byl, navrhl jmenovat opatrovníkem některé z jeho zletilých dětí. Se jmenováním stěžovatelů nesouhlasil, neboť jej stěžovatelé viní ze smrti své dcery a zpronevěry majetku nezletilého. Kolizní opatrovník nezletilého se přiklonil k názoru otce, že pro jmenování opatrovníka pro správu jmění není dán důvod.

3. Městský soud v Brně vyhověl návrhu stěžovatelů a jmenoval nezletilému opatrovníka pro správu jmění, avšak tímto opatrovníkem nejmenoval stěžovatele, ale kolizního opatrovníka nezletilého – statutární město Brno. Vyšel ze zjištění, že nezletilý po své matce zdědil podíl v obchodní společnost v hodnotě 500 000 Kč, pozemky v hodnotě 110 000 Kč, bytovou jednotku v hodnotě 2 600 000 Kč, movitý majetek v hodnotě 30 000 Kč, motorové vozidlo v hodnotě 50 000 Kč a prostředky na účtech ve výši 50 000 Kč. Otec není schopen pro svůj pobyt ve vězení jmění nezletilého spravovat. V důsledku jeho nečinnosti vznikl nezletilému dluh na zálohách na energie za byt a poplatek za pozdní úhradu. Otec neví, komu je pronajímán byt nezletilého a co se děje s pozemky nezletilého a jeho bankovními účty. Příjmy z pronájmu bytu předává cizí osobě. Na základě těchto skutečností městský soud uzavřel, že je třeba nezletilému jmenovat opatrovníka pro správu jmění. Při výběru osoby opatrovníka postupoval přiměřeně (§ 944 občanského zákoníku) podle ustanovení pro výběr poručníka (§ 931 občanského zákoníku). Jako první zvažoval jmenovat opatrovníkem otcem navržené jeho zletilé děti. Ty však opatrovnictví odmítly. Dále proto zvažoval jmenovat opatrovníkem stěžovatele coby prarodiče nezletilého, a tedy osoby příbuzné. Ty otec výslovně vyloučil. Protože městský soud nenalezl žádného jiného vhodného člověka, jmenoval opatrovníkem pro správu jmění orgán sociálně právní ochrany dětí – statutární město Brno (§ 930 odst. 3 občanského zákoníku).

4. K odvolání stěžovatelů a statutárního města Brna krajský soud napadeným usnesením rozsudek městského soudu potvrdil. Ztotožnil se s výběrem opatrovníka pro správu jmění nezletilého městským soudem a dodal, že jiný postup není možný. Statutární město Brno musí zajistit řádnou správu jmění nezletilého.

III.

Argumentace stěžovatelů

5. Stěžovatelé podávají proti usnesení krajského soudu ústavní stížnost, neboť podle nich porušuje jejich základní práva podle čl. 10 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

6. Uvádí, že otec o majetek nezletilého řádně nepečoval (stěžovatelé na něj z toho důvodu podali trestní oznámení), byl několikrát odsouzen za majetkovou trestnou činnost a je na něj vedena řada exekucí. Na tyto skutečnosti stěžovatelé upozornili orgán sociálně právní ochrany dětí, který však věc nijak neřešil. Stěžovatelům proto nezbylo než se domáhat toho, aby je soud ustanovil opatrovníky pro správu jmění nezletilého. Soud namísto nich ustanovil opatrovníkem statutární město Brno, které se doposud správy neujalo. U dodavatelů energie jsou nadále nedoplatky, byt je pronajatý za nepřiměřeně nízké nájemné, není hrazeno nájemné za pozemky a s účtem nezletilého nadále nakládá otec. Stěžovatelé by rádi v zájmu nezletilého tyto záležitosti za něj vyřídili, ale nejsou k tomu oprávněni.

7. Stěžovatelé nesouhlasí s tím, jak obecné soudy vyložily a aplikovaly § 931 a 944 občanského zákoníku. Zatímco v případě poručníka je možné, aby rodič odmítl jmenování navržené osoby, u opatrovníka by tomu tak být nemělo, neboť jeho postavení je oproti poručníkovi odlišné. Zatímco účelem poručnictví je všeobecná právní ochrana dítěte, účelem opatrovnictví je právní ochrana dítěte v konkrétní věci, jde tedy o užší zaměření. Smyslem opatrovnictví je mimo jiné zamezit konfliktu zájmů mezi rodičem a dítětem. Proti tomuto smyslu opatrovnictví je ustanovit opatrovníkem pouze takovou osobu, se kterou rodič souhlasí. I pokud by ale byl správný závěr obecných soudů, že se na věc měl použít § 931 občanského zákoníku o výběru osoby poručníka, který umožňuje rodiči odmítnout navrženou osobu, měly obecné soudy zkoumat, zda je negativní volba zvažované osoby učiněná rodičem v nejlepším zájmu dítěte. V zájmu dítěte přitom je, aby mu byl ustanoven opatrovníkem člověk, nikoliv veřejný opatrovník. To plyne i z dočasnosti výkonu funkce veřejného poručníka vyjádřené v § 929 občanského zákoníku. Naopak v zájmu dítěte není, aby funkci opatrovníka vykonával někdo, kdo není schopen či ochoten ji vykonávat řádně, z čehož může rodiči plynout ten prospěch, že po něm opatrovník pro správu jmění nebude vymáhat zpronevěřené finanční prostředky. Provede-li rodič takovou negativní volbu s uvedeným cílem, jde o zneužití práva, kterému soudy nemohou poskytnout ochranu.

8. V souladu s uvedeným obecné soudy nepostupovaly. Namísto stěžovatelů, kteří sledují nejlepší zájem nezletilého, jmenovaly opatrovníkem statutární město Brno, které o výkon funkce nemá zájem.

9. Pro srovnání stěžovatelé uvádějí, že německá právní úprava dává rodičům možnost negativní volby poručníka pouze pro případ jejich smrti, nikoliv v situaci, kdy rodiče nevykonávají svá rodičovská práva řádně. Polská ani slovenská právní úprava možnost negativní volby nezná. Dále stěžovatelé srovnávají úpravu poručenství a pěstounství. U pěstounství nemá rodič právo negativní volby. Poručnictví přichází v úvahu mimo jiné tehdy, kdy jsou rodiče zbaveni svých rodičovských práv. Nedává smysl, aby tito rodiče měli možnost negativní volby poručníka, zatímco rodiče, kteří pouze nejsou schopni o dítě pečovat, nemají možnost negativní volby pěstouna.

IV.

Procesní předpoklady řízení a průběh řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno napadené

rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona a contrario), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

11. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V.

Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelů

12. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Úřad pro mezinárodní ochranu dětí jakožto opatrovník nezletilého vedlejšího účastníka, který navrhl usnesení krajského soudu zrušit. Uvedl, že obecné soudy aplikovaly § 931 občanského zákoníku mechanicky, aniž by se zabývaly zájmem nezletilého. Zájem nezletilého měly obecné soudy zkoumat i s ohledem na konflikt zájmů otce a nezletilého. Negativní volba otce je totiž motivována snahou zabránit kontrole nad majetkem nezletilého. Rodič by neměl mít absolutní právo veta v případě volby opatrovníka. Ustanovení o poručenství je nutné v tomto ohledu aplikovat pouze přiměřeně, nikoliv obdobně. Ačkoliv si byly obecné soudy vědomy toho, že otec s majetkem nezletilého nehosподаřil dobře a je proti němu z toho důvodu vedeno trestní řízení, vyhověly jeho nesouhlasu se jmenováním stěžovatelů opatrovníkem pro správu jmění nezletilého. Jimi jmenovaný veřejný opatrovník přitom funkci vykonávat nechce a nezná rodinné poměry nezletilého. Než se veřejný opatrovník funkce formálně ujal, majetek nezletilého se zmenšil, vznikly dluhy. Oproti tomu stěžovatelka (*pozn. ÚS: opatrovník v této části vyjádření uvádí pouze stěžovatelku, v jiných částech však hovoří o „stěžovatelích“, na obsahu jeho vyjádření, zejména na právním hodnocení, se však tato nesrovnalost nijak neprojeví*) je zcela vhodnou osobou opatrovníka pro správu jmění nezletilého. Má zájem funkci vykonávat ve prospěch nezletilého. Obecné soudy měly zjišťovat názor nezletilého. Opatrovník nezletilého dále poukázal na nálezy sp. zn. II. ÚS 4054/19 a usnesení sp. zn. III. ÚS 844/22, ve kterých se Ústavní soud zabýval principy pro jmenování poručníka, případně opatrovníka.

13. Krajský soud se ve lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřil. Stejně tak se ve lhůtě nevyjádřil otec nezletilého a statutární město Brno, u nich se má v souladu s poučením za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdali (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

VI.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené okolnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VI.A Obecná východiska

15. Ústavní soud připomíná, že není součástí soudní soustavy a nepřísluší mu ani vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů (nálezy sp. zn. III. ÚS 23/93).

Do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout pouze tehdy, pokud jejich rozhodnutí poruší základní práva či svobody chráněné ústavním pořádkem. Tak tomu bude i v případě, kdy obecné soudy vyloží právní předpisy a následně je aplikují na konkrétní věc svévolně či extrémně nerozumně (nález sp. zn. IV. ÚS 289/03).

16. Ústavní soud již mnohokrát zdůraznil, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Obdobný požadavek vyplývá rovněž z čl. 32 odst. 1 Listiny zaručujícího zvláštní ochranu dětí a mladistvých (nález sp. zn. I. ÚS 3135/19, bod 23, nález sp. zn. II. ÚS 3134/19, bod 13). I v judikatuře zdejšího soudu je proto soustavně vyžadováno, aby při jakémkoli soudním rozhodování týkajícím se dětí byl jejich nejlepší zájem zkoumán a posuzován jako určující kritérium pro konečné rozhodnutí. Stejný požadavek vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (rozsudek ve věci *Strand Lobben a další proti Norsku* č. 37283/13, bod 108).

17. Koncept nejlepšího zájmu dítěte se promítá i do výkladu práva obecnými soudy. Ústavní soud již dříve dovodil, že soudy musí při svém rozhodování, které se dotýká zájmů dítěte, zvolit takový výklad práva, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Své úvahy o posuzování nejlepšího zájmu dítěte musí náležitě odůvodnit. Těchto zásad se mohou dovolávat nejen děti, ale též další účastníci řízení týkajících se dětí (nález sp. zn. II. ÚS 4054/19, body 18 a 19).

VI.B Aplikace na projednávanou věc

18. Podstata projednávané věci se týká výkladu ustanovení občanského zákoníku, která se vztahují na výběr osoby opatrovníka pro správu jmění dítěte.

19. Podle § 944 občanského zákoníku (díl „Opatrovnictví dítěte“) platí pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci přiměřeně.

20. Podle § 931 odst. 1 občanského zákoníku není-li to v rozporu se zájmy dítěte, jmenuje soud poručníkem toho, koho naznačili rodiče, ledaže tato osoba poručenství odmítne. Jinak soud jmenuje poručníkem některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo jeho rodině, ledaže rodič takovou osobu výslovně vyloučil. Není-li takové osoby, jmenuje soud poručníkem jiného vhodného člověka.

21. Podle § 930 odst. 3 občanského zákoníku soud neprodleně poté, co nastala situace uvedená v § 928, nebo v odstavci 1, zjišťuje, zda tu je vhodný člověk, který by mohl poručenství vykonávat. Nepodaří-li se takovou osobu najít, jmenuje soud do funkce poručníka orgán sociálně-právní ochrany dětí.

22. S obecnými soudy lze souhlasit v tom, že na výběr opatrovníka pro správu jmění dítěte je vhodné v souladu s § 944 občanského zákoníku přiměřeně aplikovat § 931 odst. 1 občanského zákoníku upravující jmenování osoby poručníka, a to včetně úpravy negativní volby rodiče ohledně osoby opatrovníka. Pokud zákonodárce dává rodiči právo vyjádřit se k osobě, která má spravovat veškeré právní záležitosti dítěte, je třeba toto právo zachovat též rodiči, který se vyjadřuje ke správě jen jedné konkrétní oblasti právních záležitostí dítěte. I tato jedna konkrétní oblast může mít pro dítě i rodiče značný

význam. Z toho důvodu nelze na věc aplikovat obecné ustanovení § 471 občanského zákoníku k výběru opatrovníka, neboť je třeba dát přednost specifickým rodinného práva.

23. Následný postup obecných soudů, které bez dalších úvah postupovaly pouze podle jazykového znění § 931 odst. 1 občanského zákoníku, však již akceptovat nelze.

24. Podle důvodové zprávy k § 931 odst. 1 občanského zákoníku lze předpokládat, že rozumně uvažující rodiče v situaci, kdy si jsou vědomi ohrožení svého bytí, popř. své způsobilosti nést rodičovské povinnosti a práva (nejspíš si lze představit situaci vědomí o nebezpečí smrti, ale nic zásadně nebrání tomu, aby tak učinil bez ohledu na konkrétní situaci každý rodič, resp. rodiče), budou jednat rozumně, že tedy budou sami uvažovat o tom, kdo by na jejich místě mohl o dítě - především právně - pečovat způsobem, který by dítě co nejlépe zajistil.

25. Z důvodové zprávy plyne, že úmyslem zákonodárce bylo umožnit volbu poručníka, resp. opatrovníka, ať už pozitivní či negativní, především těm rodičům, kteří o způsobilost vykonávat rodičovská práva a povinnosti nepřišli vlastní vinou (byli např. stíženi zásadními zdravotními problémy, případně v očekávání smrti). Ústavní soud proto zvažoval, zda není nutné interpretovat ustanovení § 931 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku tak, že omezuje právo negativní volby osoby poručníka, resp. opatrovníka, pouze a jenom na takové rodiče. Tedy, zda smysl a účel § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku nevyžaduje z práva negativní volby vyloučit rodiče, kteří se sami připravili o možnost vykonávat rodičovská práva a povinnosti. Ústavní soud nicméně dospěl k závěru, že tomu tak není. Smyslem § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku (jak plyne i z důvodové zprávy) je jednak dát rodičům možnost do budoucna ovlivnit, jak budou spravovány záležitosti jejich dítěte, jednak chránit zájem dítěte na výběru vhodné osoby poručníka, resp. opatrovníka. Předpokladem pro výkon práva negativní volby rodiče je, že jedná rozumně a v nejlepším zájmu dítěte. Takového výkonu práva může být schopen i rodič, který je sice např. nezodpovědný a nevyvíjí dostatečnou snahu být dítěti dobrým rodičem, ale stále má dítě upřímně rád a záleží mu na tom, jak budou záležitosti dítěte spravovány jinou osobou. Nebylo by proto správné teleologicky redukovat § 931 odst. 1 větu druhou občanského zákoníku pouze na ty rodiče, kteří o výkon rodičovských práv nepřišli vlastním zaviněním. Navíc takový výklad není ani nutný, neboť postačí, pokud obecné soudy budou posuzovat, zda rodič negativní volby osoby poručníka, resp. opatrovníka, nezneužívá a zda jedná rozumně a v souladu s nejlepším zájmem dítěte, přičemž jak zneužití práva, tak jeho výkon v rozporu se zájmem dítěte, vylučují poskytnutí ochrany tomuto právu samy o sobě.

26. Zatímco potřeba zkoumání, zda je negativní volba rodiče rozumná a odpovídá nejlepšimu zájmu dítěte, plyne ze samotného smyslu § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku, zákaz zjevného zneužití práva je obsažen v § 8 občanského zákoníku. Za zjevné zneužití práva lze považovat i výkon práva směřující k účelu zcela nepředpokládanému právním důvodem (zákonem nebo smlouvou), ze kterého subjektivní právo plyne (Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, § 8, 59 s.). V daném případě může jít o situace, kdy rodič právo negativní volby vykonává pouze za účelem poškodit navrženou osobu poručníka, resp. opatrovníka, se kterou je ve vzájemném konfliktu.

27. Zbývá zopakovat, že nejlepší zájem dítěte musí soudy vždy odůvodnit konkrétními okolnostmi, na základě kterých zájem dítěte posuzovaly. Případně musí též uvést, jak byl

nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy (nález sp. zn. IV. ÚS 147/23, bod 21).

28. Otec nezletilého odůvodnil svůj nesouhlas se jmenováním stěžovatelů opatrovníky pro správu jmění nezletilého pouze skutečnostmi, které se týkají vzájemné nevraživosti mezi ním a stěžovateli. Jím uvedené důvody se v podstatě nevztahují k nezletilému ani ke schopnosti stěžovatelů řádně spravovat majetek nezletilého (bod 17 rozsudku městského soudu). Takový výkon práva negativní volby nelze označit za rozumně odůvodněný a činěný v souladu se zájmy nezletilého. Naopak jde o výkon práva, který směřuje k účelu, který § 931 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku vůbec nepředpokládá. Obecné soudy proto popsanému výkonu práva neměly poskytnout ochranu. Pokud tak učinily, vyložily a aplikovaly právní úpravu opatrovnictví nezletilého svévolně a v rozporu s nejlepšími zájmy nezletilého, čímž porušily právo stěžovatelů a nezletilého na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a na zvláštní ochranu dětí a mladistvých zaručené čl. 32 odst. 1 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

29. K uvedenému je navíc třeba dodat, že jmenování veřejného opatrovníka pro dlouhodobou správu jmění nezletilého dítěte by mělo být výjimečné, neboť (jak ostatně sám uvedl ustanovený veřejný opatrovník v této věci) ten nemusí být vždy pro takové záležitosti personálně vybaven a bude nucen zajistit správu jmění jinou osobou, s čímž se budou pojít náklady, o které se zmenší majetek nezletilého (§ 951 občanského zákoníku). V posuzované věci obecné soudy nevyvinuly dostatečnou snahu, aby se jmenování veřejného opatrovníka vyhnuly. Bez dalšího vyloučily osoby každého ze stěžovatelů, aniž by blíže zkoumaly důvody nesouhlasu otce s jejich jmenováním. Z obsahu spisu je přitom zjevné, že každý ze stěžovatelů je schopen zabezpečit správu jmění nezletilého bezplatně, a nic nenasvědčuje tomu, že by ji nevykonávali poctivě. Oproti tomu statutární město Brno nemá o funkci zájem, o majetek nepečuje a podle svého vyjádření by si muselo najmout osobu, která by o jmění nezletilého pečovala, nikoliv však bezplatně.

VII. Závěr

30. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud (rozhodnutí okresního soudu stěžovatelé ústavní stížností nenapadají) porušil ústavně zaručená práva stěžovatelů podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že při výkladu § 931 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku nezohlednil nejlepší zájem nezletilého a neposoudily, zda otec svého práva negativní volby nezneužívá a neuplatňuje ho v rozporu s účelem dotyčné normy.

31. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a rozhodnutí krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 18. srpna 2025

Jan Svatoň
předseda senátu